

УДК 351:332.1

**С.В.Повна**, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ****С.В.Повная**, канд. экон. наук, доцент

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ РЕГИОНА****Svetlana v. Povna**, PhD, Associate Professor

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

**ECONOMIC MECHANISM OF GOVERNANCE INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE REGION**

*Згруповані та проаналізовані методи, що складають економічний механізм державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону, з точки зору їх поділу на прямі та непрямі, та запропонований напрям диверсифікації відповідних використовуваних методів в Україні для стимулювання масового впровадження інноваційних проектів та забезпечення розвитку економіки.*

**Ключові слова:** розвиток економіки, інноваційно-інвестиційна політика, регіон, методи стимулювання, економічний механізм, державне управління

*Сгруппированы и проанализированы методы, составляющие экономический механизм государственного управления инновационно-инвестиционным развитием региона, с точки зрения их деления на прямые и косвенные, и предложено направление диверсификации соответствующих используемых методов в Украине для стимулирования массового внедрения инновационных проектов и обеспечения развития экономики.*

**Ключевые слова:** развитие экономики, инновационно-инвестиционная политика, регион, методы стимулирования, экономический механизм, государственное управление

*Grouped and analyzed by methods that make economic mechanism of governance of innovation and investment development of the region, in terms of their division into direct and indirect, and suggested the direction of diversification of the relevant methods used in Ukraine to encourage mass adoption of innovative projects and development of the economy.*

**Key words:** economic development, innovation and investment policies, the region, methods of stimulation, economic mechanism, governance

**Постановка проблеми.** Інноваційні та інвестиційні процеси є взаємопов'язаними складовими, що призначені для забезпечення економічного розвитку держави, регіону, підприємства. За визначенням, економічний розвиток – це розширене відтворення і поступові якісні і структурні позитивні зміни економіки, продуктивних сил, освіти, науки, культури, рівня і якості життя населення, людського капіталу [1]. І якщо розширене відтворення потребує активних інвестиційних процесів (що можливе без інновацій), то структурна перебудова – процес, в основі якого лежать значні інноваційно-інвестиційні зрушення.

Крім того, сучасний стан економіки не дозволяє сподіватися, що проблеми оновлення можуть бути вирішені ринком самостійно, без втручання держави. Отже, необхідне дослідження методів державного стимулювання та управління інноваційно-інвестиційним оновленням підприємств регіону.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемам удосконалення механізмів державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону присвячено багато публікацій, серед яких можна виокремити таких авторів: М.П. Бутко, С.М. Ілляшенко, М.А. Йохна, Ю. Кіндзерський, Н.В. Краснокутська, В.В. Стадник, Л.І. Федулова та інші.

Використовувані в Україні методи державного стимулювання інноваційно-інвестиційних проектів найповніше розкрито в законодавстві [2-5].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Угрупування методів, що складають економічний механізм державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону, за принципом їх поділу на прямі та непрямі, дозволяє визначити ті групи методів, які використовувались для інноваційно-розвинених країн та відповідно запропонувати диверсифікацію використовуваних методів в Україні, що дозволить більш масово запроваджувати інноваційні проекти та забезпечити економічний розвиток регіонів, що є актуальним та потребує відповідних досліджень.

**Мета статті.** Метою статті є порівняння методів, що складають економічний механізм державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіонів в розвинутих країнах з тими, що використовуються в Україні, та надання рекомендацій щодо напрямів диференціації відповідних методів для отримання ефекту масового впровадження інноваційних проектів у регіонах.

**Виклад основного матеріалу.** Основний зміст перетворень в Україні полягає в переході до комплексної економічної системи, яка діє на ринковій основі. Сьогодні серед чинників, що трансформують економіку країни, є: перехід від екстенсивних до інтенсивних методів господарювання; забезпечення економічної реструктуризації на основі нових технологій, розширення наукомістких галузей; здійснення програми нарощування товарів споживчого ринку, збалансованого з динамікою ефективного попиту; розвиток конкуренції; утримання інфляції; забезпечення ефективності соціальних реформ. При цьому регіональний рівень забезпечує формування конкурентних переваг країни найбільш ефективно [6].

Темпи і рівень економічного розвитку регіонів в значній мірі залежать від того, наскільки збалансованими будуть локальні стратегії, наскільки є прозорим, безперервним, наскрізним, динамічним і гнучким процес формування консолідованих стратегій діяльності в даній області [7]. В рамках зведеної політики комплексного розвитку регіонів повинна формуватися інноваційно-інвестиційна політика, яка у свою чергу повинна бути пов'язана з економічною, соціальною, екологічною, інфраструктурною політикою, а також політиками освіти, транспорту, промисловості. Весь набір політик дозволяє зосередити дослідницьку, аналітичну, проектну, організаційну та фінансову діяльність на конкретизацію і поліпшення існуючих умов урахування змісту політик в стратегіях і планах розвитку за рахунок обґрунтування можливих альтернатив об'єднання та спільного використання наявних ресурсів.

Основними проблемами в інвестуванні основного капіталу є насамперед структурна невідповідність між залученими інвестиціями у певні види економічної діяльності і отриманим фінансовим результатом, а також недостатність обсягів та висока вартість інвестиційних ресурсів. У цих умовах подальший розвиток економіки регіону потребує якісних змін у її структурі, у першу чергу підтримки реального сектору, оскільки саме він є тією основою, на якій тримається, зокрема, державна бюджетна система. Ключовим фактором зростання реального сектору економіки є поступове підвищення ефективності виробництва, що сприятиме заміщенню цінової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання регіону неціновою. На сучасному етапі розвитку національного господарства серед нецінових засобів набуття конкурентних переваг вітчизняними товаровиробниками і збереження ними завойованих сегментів на внутрішньому і зовнішньому ринках є: своєчасне оновлення виробництва при одночасному зниженні його матеріало- та енергомісткості; диверсифікація та створення нових видів продукції і послуг; технічне переоснащення, передусім експортно-орієнтованих виробництв; впровадження технологічних та управлінських інновацій. Тобто використання інвестиційних ресурсів на підприємствах регіону в першу чергу має бути спрямовано на активізацію його інноваційного і, зокрема, науково-технологічного потенціалу. Повне розкриття цього потенціалу вимагає активної бюджетної підтримки шляхом узгодження державних і

місцевих програм модернізації основного капіталу пріоритетних видів економічної діяльності регіону з політикою уряду щодо інвестування реального сектора економіки [8].

У країнах із низькою якістю життя не можна уникнути вирішення структурних проблем на основі державних інвестицій, оскільки тільки ринкові інструменти не можуть забезпечити ефективне інвестування у них. При реалізації структурної політики влади відбувається руйнування структурної спадковості та отримується нова, більш ефективна структура. Тому дуже гарним принципом є поділ державного бюджету на поточний та бюджет розвитку. На думку Молдована О.О. [9], поточні витрати держави повинні відповідати її постійним доходам, що виражає збалансованість поточного бюджету. Інакше дефіцит поточного бюджету може перерости у хронічний, оскільки поточні витрати, зазвичай, не приводять до прямої фінансової віддачі до бюджету. Залучення нерегулярних доходів (від приватизації, кредитів тощо) для покриття витрат поточного бюджету – фактично безпідставна витрата коштів майбутніх періодів. На відміну від поточного бюджету, бюджет розвитку створить додаткові надходження за рахунок реалізації інвестиційних проектів, які матимуть певну інвестиційну віддачу. Отже, для фінансування національних проектів раціонально залучати нерегулярні надходження. Це забезпечить певний фінансовий результат, який дозволить не тільки покрити витрати, а й збільшити активи держави. Також варто пам'ятати, що бюджетні інвестиції потрібні, щоб сприяти розвитку економіки, а не утримувати окремі галузі, оскільки це не дає можливості розвиватися реальному сектору економіки, тим більше за інноваційно-інвестиційною моделлю [10].

Зміна економічної структури господарського механізму передбачає значні фінансові інвестиції в довгострокові проекти, а в умовах обмежених можливостей також треба заохочувати цей процес шляхом сприяння підвищення активності в інноваційній сфері малого й середнього бізнесу, створення підприємствам податкових стимулів для фінансування інноваційної діяльності, спрямованої на зниження енерго-, матеріало- й ресурсоемності виробництва, розвиток високотехнічних галузей [11]. Метою державної структурної політики є кількісне зростання обсягів виробництва, гармонізація структури ВВП, що зміцнить економіку в цілому. Має зрости частка товарів тривалого користування, високоякісної продукції, сучасних послуг, особливо фінансових та інформаційно-технологічних. Основними завданнями структурної політики є забезпечення економічної безпеки держави, технологічної перебудови промисловості, розвитку імпортозаміщення, випуску нової машинобудівної продукції [12].

Економічна система України ще має достатньо старих неефективних структур, проте спостерігається нестача нових інвестицій. Інвестиційний процес скоріш за все набуде нерівномірного, стрибкоподібного характеру, а концентрація інвестиційних ресурсів у прибуткових сегментах економічного зростання дозволить збільшити ВВП, оскільки в даний час виробляється в основному неконкурентоспроможна продукція, неприваблива для споживачів. Завдяки бюджетним інвестиціям у першу чергу потрібно позбутися деформованої галузевої структури та її високої ресурсомісткості, що стримує високотехнологічне виробництво. Крім того, необхідно шукати такі форми підтримки структурної перебудови, які не спотворюють конкуренції і використовуються в розвинених капіталістичних країнах. А перелік таких заходів є досить значним, тому варто з урахуванням наявних ресурсів відібрати ті, які можна профінансувати [13].

Лідерство високорозвинутих країн – це результат продуманих стратегій, які формують інноваційно-орієнтовані економіки, в основі яких – втілений у нових продуктах інтелектуальний капітал. Зокрема, основою для побудови національної інноваційної системи в США були розпочаті урядом програми підтримки високотехнологічних компаній-початківців (тільки у 1995 р. обсяг фінансових ресурсів, виділених урядовими організаціями через 28 програм підтримки, склав 2,4 млрд. дол. США, а венчурними фондами були надані малим фірмам інвестиції на 3,9 млрд. дол. США). У Франції, Німеччині, Японії здійснили широкомасштабну організацію і розвиток науково-технологічних парків, технопарків та

інноваційних центрів як «точок» інноваційного зростання, освоєння й виробництва наукомісткої продукції [14]. В результаті, ці країни вже в 1990-тих рр. сформували потужні зони інноваційної активності, великі інноваційно активні підприємства, які виробляють електронні прилади та обладнання нових поколінь, програмні продукти і багато іншого на основі формування «економік, започаткованих на знаннях».

Що стосується ролі держави в економіці, існують вельми протилежні точки зору, що розглянуті Ю. Кіндзерським [15]. Так, економічне зростання стимулюється шляхом проведення відповідної промислової політики, яка завжди може характеризуватися певним рівнем вибірковості щодо економічних суб'єктів (для жорсткої політики рівень вибірковості найвищий, для м'якої – найнижчий). Основною відмінністю жорсткої промислової політики від м'якої є можливість держави здійснювати в рамках першої моделі безпосередній перерозподіл ресурсів країни на користь певних суб'єктів господарювання чи галузей, визнаних пріоритетними, та неможливість робити це в рамках другої моделі. Серед класичних інструментів, використовуваних жорсткою промисловою політикою, виділяють пільгове оподаткування, субсидії, державні контракти та інвестиції, державне регулювання цін на окремі категорії товарів, державні гарантії за кредитами, високе імпортне мито на товари неінвестиційного та несировинного характеру тощо. М'яка промислова політика передбачає підтримку конкурентоспроможності національних компаній шляхом створення сприятливих умов для започаткування і ведення бізнесу в усіх галузях, без виокремлення окремих суб'єктів державної підтримки. Серед засобів м'якої політики можна назвати технічні регламенти, нефінансову підтримку експортерів, допомогу суб'єктам у проведенні наукових досліджень і розробок, страхування ризиків виробничої діяльності, підтримку депресивних регіонів, малого бізнесу, природоохоронних та екологічних проєктів, підготовку і перепідготовку кадрів, розвиток інфраструктури тощо. Інституційні фактори, які можуть викликати негативний результат жорсткого втручання – корумпованість, низька кваліфікація бюрократії, наявність галузевих лобістів, чий інтереси можуть зашкодити досягненню загальних стратегічних цілей країни, відсутність достовірної інформації про реальний стан справ. Зауважимо, що сприяння інноваціям у національному господарстві звичайно відносяться до заходів м'якої політики, бо стосується усіх галузей та суб'єктів, які впроваджують інновації.

Регулювання інноваційних процесів передбачає прямі та непрямі методи [16]: так, держава може брати в них участь як безпосередньо, ініціюючи нововведення і виступаючи учасником пов'язаних з цим відносин, так і опосередковано, стимулюючи інновації непрямыми методами і створюючи відповідний економічний механізм. До методів прямого державного регулювання належать: (1) фінансування наукових розробок та інноваційних проєктів з бюджетних коштів шляхом надання асигнувань і субсидій державному і недержавному секторам, укладення державних контрактів на виконання наукових розробок і державних замовлень на інноваційну продукцію. З цією метою можливе створення спеціалізованих державних інноваційних компаній. (2) прийняття законодавчих актів щодо інтелектуальної власності, державної патентно-ліцензійної системи; (3) формування державної інноваційної інфраструктури: мережі центрів поширення нововведень і консультаційних центрів; сприяння формуванню ринку інновацій (інформація в державних виданнях, виставки, біржі, ярмарки і т.п.); організація державної експертизи інноваційних проєктів. Держава може виступати посередником між інноваційними суб'єктами, допомагати в пошуку партнерів, укладенні угод під державні гарантії тощо; (4) прогнозування розвитку науки і технологій на державному рівні та координація інноваційної діяльності; (5) підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності через заходи моральної підтримки, а саме: вручення видатним вченим та інноваторам державних нагород, пропаганда інноваційних способів господарювання тощо; (6) кадрове забезпечення інновацій через навчання в державних навчальних закладах та систему підготовки наукових кадрів.

Непрямі методи державної підтримки інновацій характеризуються тим, що опосередковане стимулювання вимагає значно менших бюджетних витрат у порівнянні з прямим фінансуванням, ним може бути охоплене набагато більше коло інноваційних суб'єктів. Навіть при мінімальних ресурсах раціональна державна програма стимулювання нововведень може дозволити країні зайняти передові позиції у світовому науково-технічному розвитку. До них відносяться: (1) податкові пільги, що реалізуються шляхом скорочення оподатковуваної бази, чи зменшення податкових ставок; (2) надання пільгових за термінами погашення і процентних ставок кредитів банків; (3) державна підтримка фінансового лізингу та франчайзингу як способів поширення нововведень; (4) підтримка малого і середнього інноваційного підприємництва, що реалізується через такі заходи: резервування визначеної частки фінансування за малим бізнесом при розподілі державних замовлень; державне страхування венчурного підприємництва; субсидування державою венчурних фірм в обмін на частину акцій; спеціальні дотації на наймання науково-технічного персоналу.

В стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. [5] описані найбільш поширені способи стимулювання інноваційної діяльності, які діяли у ряді країн світу у другій половині 1990-х рр., які ми розподілили на прямі та непрямі методи (табл. 1).

Варто зауважити, що за цим переліком заходи, що обрала така потужна країна в інноваційному плані, як США, абсолютно всі можна віднести до непрямих:

- Виключення витрат на НДДКР, пов'язаних з основною виробничою і торговою діяльністю, із суми доходу, який оподатковується (до 20%);

- Пільгове оподаткування венчурних фірм і фірм, які здійснюють НДДКР (до 20% приросту витрат на НДДКР);

- Відсутній податок на оренду для венчурних фірм;

- Пільговий режим амортизаційних відрахувань (для устаткування – 3 роки);

- Не підлягає оподаткуванню юридична форма ризикового капіталу;

- Інвестиційний податковий кредит (зменшення податку на прибуток в розмірі 6-10% вартості інвестицій в устаткування);

- Зменшення податку на прибуток від операцій з цінними паперами венчурних структур (60% доходу не оподатковується);

- Адміністрація у справах малого бізнесу (АМБ) гарантує повернення приватного капіталу, який вкладається у венчурний бізнес (до 90% приватного капіталу);

- АМБ надає субсидії венчурному бізнесу: на розширення зовнішньоекономічної діяльності; на різні види управлінської допомоги (до 100 тис. дол. на 8 років; до 1 млн. дол. на 25 років);

- Федеральні відомства зобов'язані виділяти зі свого бюджету кошти (не менше ніж 1,25%) на фінансування венчурного бізнесу;

- Венчурні фірми залучаються до виконання всіх інноваційних проектів.

Дивує своєю вагомістю перелік методів стимулювання інноваційної діяльності, що надавала Німеччина, яка також вважається світовим лідером як інновацій, так і якості життя. Але Німеччина використовувала як прямі, так і непрямі методи: їх співвідношення складало 6:8. У Великобританії це співвідношення складало відповідно 1:4, у Японії – 2:3, у Канади – 1:2. Отже, всі розглянуті країни в більшому ступені користувалися непрямыми методами.

Таблиця 1

*Класифікація методів стимулювання інноваційної діяльності, які діяли у ряді країн світу у другій половині 1990-х років*

| <i>Прямі методи підтримки</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <i>Непрямі методи підтримки</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>НІМЕЧЧИНА</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу (не більше ніж 5 співробітників від кожної фірми)</p> <p>Цільові безоплатні субсидії підприємствам, які освоюють нову технологію (не більше 54 тис. марок для придбання і монтажу нового технологічного устаткування)</p> <p>Оплата до 80% витрат на технічну експертизу проектів, оцінку можливостей патентування результатів проведення НДДКР</p> <p>Дотації підприємствам з кількістю зайнятих до 1000 осіб на наукові дослідницькі роботи, що виконуються по їх замовленню в учбових і науково-дослідних організаціях (до 50% вартості робіт)</p> <p>Система страхування кредитів (гарантія приватним банкам 80% вартості позик)</p> <p>Дотації комунальній владі, учбовим, науково-дослідним установам, торговельно-промисловим палатам на створення технологічних центрів (75% витрат)</p> | <p>Пільгові кредити фірмам, річний продаж яких не перевищує 300 млн. марок, що вкладають кошти в модернізацію підприємства, освоєння випуску нових товарів, а також в заходи щодо раціонального використання енергії (до 50% коштів, що вкладаються власником)</p> <p>Пільгові кредити малим і середнім підприємствам, які вступають в промислову кооперацію з іншими фірмами (до 100 тис. марок)</p> <p>Субсидії малим і середнім фірмам для придбання майна з метою досягнення економії витрат енергії (до 7,5% вартості придбаного майна)</p> <p>Дотації малим підприємствам на інвестування в НДДКР під час придбання патентів і рухомого майна, а також на час вкладень в нерухоме майно, які використовуються для НДДКР (20% вартості придбаного чи створеного майна)</p> <p>Дотації малим і середнім фірмам на наукові дослідження або розробку нової технології для виготовлення продукції (30% суми проекту)</p> <p>Прискорена амортизація</p> <p>Податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР (до 7,5%)</p> <p>Дотації наукомістким підприємствам, які існують не більше ніж два роки і налічують не більше 10 зайнятих (75% витрат)</p> |
| <b>ВЕЛИКОБРИТАНІЯ</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Субсидії на проведення досліджень і розробку нових видів продукції або процесів (75% витрат)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>Зменшення податку на прибуток венчурних фірм (на 10%)</p> <p>Списання витрат на НДДКР на собівартість продукції (у будь-якій сумі)</p> <p>Система страхування засобів, які надаються венчурним фірмам (повернення 70% позик)</p> <p>Згідно з державними програмами по субсидуванню малих інноваційних фірм відшкодовується до 50% витрат на нововведення</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>ЯПОНІЯ</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Отримання субсидій з державних фондів (до 2 млн. ієн)</p> <p>Урядова організація гарантує повернення фінансових коштів, які були вкладені у венчурний бізнес (до 80% об'єму коштів)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>Пільговий податок на прибуток венчурних підприємств (менше на 12%)</p> <p>Податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР (20%)</p> <p>Пільгові кредити венчурним фондам</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>КАНАДА</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Субсидії на реалізацію проектів промислових досліджень (до 50% витрат на заробітну плату науково-дослідного персоналу)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <p>Зменшення суми корпоративного податку (на суму, еквівалентну частині приросту власних витрат фірми на НДДКР)</p> <p>Податковий кредит (10–25% капітальних і поточних витрат на НДДКР)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

В Україні на початку прийняття Закону України «Про інноваційну діяльність» були передбачені в основному непрямі методи, які потім ліквідували і замінили їх методами прямого регулювання. Так, первісна версія закону передбачала такі методи фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності: повного чи часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів; повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам за кредитування інноваційних проектів; надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків.

В оподаткуванні інноваційної діяльності передбачалося, що 50 % податку на додану вартість по операціях з продажу інноваційних товарів, і 50 % податку на прибуток мало залишатися у розпорядженні платника податків, та використовуватися ним виключно на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності і розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз. Інноваційним підприємствам дозволялася прискорена амортизація основних фондів групи 3 (20%) та оплата земельного податку за ставкою у розмірі 50 % діючої ставки оподаткування. В деяких випадках імпортовані для інноваційного проекту товари звільнялися від сплати ввізного мита та податку на додану вартість. Отже, всі перелічені заходи відносилися до непрямих. Щоб ними користуватися, достатньо було доказати, що реалізується саме інноваційний проект, та зареєструвати його. Натомість сьогоднішній перелік заходів державної підтримки відповідних проектів класифікований в табл. 2.

Таблиця 2

*Використання методів державної підтримки проектів розвитку економіки, передбачене національним законодавством*

| <b>Прямі методи підтримки</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <b>Непрямі методи підтримки</b>                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Закон України «Про інвестиційну діяльність» [2]</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| фінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;<br>співфінансування інвестиційних проектів з державного та місцевих бюджетів;<br>надання для реалізації інвестиційних проектів державних і місцевих гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання та кредитування за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів | повна або часткова компенсація за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів                                                                                                                          |
| <b>Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3]</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| розвиток інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо)<br>пряме бюджетне фінансування та співфінансування<br>часткова компенсація вартості виробництва продукції                                                                                        | відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках<br>кредити за рахунок коштів державного бюджету, кредити (позики) і гранти міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії податкові, митні та валютні преференції |

Отже, в українському законодавстві більше переважають прямі методи, що з одного боку, планують більше навантаження на державні фінанси, а з іншого боку – процедуру відбору проектів конкурсною комісією. Також в Законі України щодо трансферу технологій [4]

передбачена можливість для підприємств, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, до відання Національної академії наук України та галузевих академій наук, надання державних гарантій щодо погашення кредитів комерційних банків, метою яких було придбання технологій.

Процедура надання для реалізації інвестиційних проектів державних і місцевих гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання нами в даному випадку віднесена до прямих методів, бо в умовах вітчизняної економіки державні гарантії сприймаються реципієнтами як метод державного фінансування, чому підтвердженням є дані табл. 3. Так, у 2016 р. запланована найбільша стаття надання кредитів – це виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії.

Таблиця 3

*Повернення кредитів та розподіл надання кредитів на розвиток економіки згідно  
Державного бюджету на 2016 р., тис. грн.*

Державного бюджету на 2010 р. та на наступні

| Надання кредитів                                                                                       |             | Повернення кредитів                                                                                                                                                                                          |              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Економічна підтримка господарства в цілому                                                             |             |                                                                                                                                                                                                              |              |
| Виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії | 1 750 952,9 | Повернення кредитів, наданих у 2007 році з Держбюджету України на реалізацію інноваційних та інвестиційних проектів у галузях економіки, у першу чергу з впровадження передових енергозберігаючих технологій | -203 663,6   |
| Фінансування проектів розвитку за рахунок коштів, залучених державою                                   | 302 600     | Повернення позик, наданих для фінансування проектів розвитку за рахунок коштів, залучених державою                                                                                                           | -3 392 650,3 |
|                                                                                                        |             | Повернення мікрокредитів, наданих з державного бюджету суб'єктам малого підприємництва                                                                                                                       | -7678,7      |
| Разом                                                                                                  | 2 053 552,9 | Разом                                                                                                                                                                                                        | -3 603 992,6 |
| Економічна підтримка сільського господарства                                                           |             |                                                                                                                                                                                                              |              |
| Надання кредитів фермерським господарствам                                                             | 15 819,2    | Повернення кредитів, наданих з державного бюджету фермерським господарствам                                                                                                                                  | -15819,2     |
| Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу                 | 3818,4      | Повернення коштів у частині відшкодування вартості сільськогосподарської техніки, переданої суб'єктам господарювання на умовах фінансового лізингу                                                           | -35000       |
| Разом                                                                                                  | 19637,6     | Разом                                                                                                                                                                                                        | -50819,2     |

*\*Сформовано автором згідно [17]*

Регулювання державою інвестиційної діяльності згідно законодавства [2] передбачає регулювання умов інвестиційної діяльності та управління державними інвестиціями. Ступінь успішності діяльності державної влади щодо першої складової, а саме створення умов



інвестиційної діяльності, відображено у різноманітних рейтингах держав, а також у фактичних обсягах інвестування.

Державні інвестиції як друга складова регулювання державою інвестиційної діяльності передбачають лише фінансування тих напрямів, що належать до сфери компетенції державної влади та місцевого самоврядування, та пов'язані із будівництвом чи реконструкцією дитячих садків, інтернатів, медичних закладів, водогонів, газопроводів тощо. Тобто комерційні інвестиційні проекти там відсутні. Прикладами цього є переліки інвестиційних програм (проектів), що фінансувалися у 2013 р. [18] та 2015 р. [19] за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Природно, що такий метод державної підтримки для комерційних інвестиційних проектів не підходить, бо дійсно це не є функцією держави. І хоча на 2016 р. Державним бюджетом визначено підтримку державних та регіональних інвестиційних проектів в обсязі 485 000 тис.грн., вони будуть направлені на розвиток інфраструктури, що належить до прямих методів державної підтримки економіки.

Крім економічних методів, не слід забувати і про організаційні, до яких належать створення кластерних структур, індустріальних парків, технопарків, технополісів тощо. Як вважає Л.І. Федулова [20], в організаційному плані необхідно сформувати такий господарський механізм, який би забезпечував перерозподіл ресурсів із застарілих виробництв у виробничо-технологічні комплекси сучасного технологічного укладу; концентрацію ресурсів у точках його зростання; модернізацію економіки, підвищення її ефективності та конкурентоспроможності на основі поширення нових технологій.

Ефективним механізмом залучення інвестицій, у тому числі іноземних, у національну економіку є державно-приватне партнерство, практична форма реалізації якого – це створення системи індустріальних та інноваційних технологічних парків у регіонах України [8]. Парки дозволяють залучити інвесторів в економіку країни шляхом надання певних субсидій у спосіб, що не суперечить міжнародним нормам. Завдяки створенню індустріальних парків держава отримує легітимну можливість (з точки зору норм і правил СОТ) «субсидувати» інвестиційну діяльність, знижуючи реальні витрати бізнесу, що створює сприятливий для іноземних інвесторів інвестиційний клімат. Відтак індустріальні парки мають стати невід'ємною частиною економічної системи країни, оскільки вони є інструментом стимулювання модернізації промислового виробництва, вирівнювання економічного розвитку регіонів, залучення інвестицій, збільшення зайнятості.

**Висновки і пропозиції.** За проведеною класифікацією та оцінкою заходів, що складають економічний механізм держав при стимулюванні інноваційно-інвестиційного розвитку, можна зробити висновки, що розвинуті держави приділяють значну увагу відповідним заходам з переважанням непрямих заходів, що потребують меншої фінансової підтримки та меншої вибірковості проектів. Натомість в Україні переважають заходи прямого стимулювання, що орієнтовані на значне використання коштів бюджету для реалізації інноваційних проектів та передбачають процедуру конкурсного відбору, хоча на перших етапах створення інноваційного законодавства спостерігалися в основному заходи непрямої підтримки. Отже, на сьогодні вітчизняне законодавство не передбачає стимулювання масового впровадження інновацій, що відкидає економіку України від економічного розвитку інноваційним шляхом. Для економічного піднесення регіонів України варто більше уваги звертати на заходи непрямої підтримки, що буде стосуватися кожного суб'єкта господарювання, що захоче займатися інноваційною діяльністю та впроваджувати новітні технології та продукцію.

#### Список використаних джерел

1. Экономическое развитие [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
2. Закон України 18.09.1991 № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

3. Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
4. Законі України від 02.10.2012 № 5407-VI «Про внесення змін до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій"» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5407-17>
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://209.85.135.132/search?q=cache:IwPtFmS8usJ:www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.dос>
6. Бутко М.П., Пепа Т.В., Уляненко Ф.М. Модернізація регіональних господарських систем у глобалізаційному економічному просторі: монографія / під заг кер. М.П.Бутка. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2014. – 268 с.
7. Бобровська О. Ю. Концептуальні засади визначення пріоритетів і цілеорієнтирів політики економічного розвитку регіонів / О. Ю. Бобровська // Держава та регіони. Сер. : Державне управління. - 2013. - № 2. - С. 127-134. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu\\_2013\\_2\\_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_2_27).
8. Іщук С. О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону // Регіональна економіка. – 2013. - №1. – С.35-42.
9. Молдован О.О. Новий етап реформи державних фінансів України: ключові пріоритети та завдання // Фінанси України. – 2014. – №8. – С.57-69.
10. Радіонов Ю.Д. Бюджетні кошти як інвестиційний ресурс України // Економіка України. – 2014. - №9. – С.35-53.
11. Гасанов С.С., Сизоненко В.О. Фінансування структурних зрушень та інноваційної модернізації // Фінанси України. – 2014. – №5. – С.20-28.
12. Гуменюк А.М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія. – К.: НІСД, 2014. – 468 с.
13. Повна С.В. Структурні зрушення в економіці регіону у контексті глобальних системних змін // Проблеми і перспективи економіки та управління, 2015.– № 1. – С.104-110.
14. Федулова Л.І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С.94-104. [Ф-6.4]
15. Кіндзерський Ю. Економічний розвиток і трансформація промислової політики у світі: уроки для України // Економіка України. – 2010. – №5. – С.4-15.
16. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика: Учеб.пособие / Под ред. П.Н. Завлина и др. – М.: ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000. – 475с.
17. Закон України від 25.12.2015 р. № 928-VIII «Про державний бюджет України на 2016 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19/paran136#n136>
18. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.05.2013 р. № 508-р «Про затвердження переліку інвестиційних програм (проектів), що фінансуються у 2013 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/508-2013-%D1%80>
19. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2015 р. № 766-р «Про затвердження переліку інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися у 2015 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/766-2015-%D1%80/paran9#n9>
20. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.